

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ה).

1

בס"ד | גיליון 88
גיליון מורחב
חוקת התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

מיתת צדיקים מכפרת רק למי שהחשיב את הצדיק, ומי שהיה מבעט בו בליבו לא יזכה לכפרה ע"י מיתתו

במדבר כ' א': "וַיֵּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִים בְּחֵדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיִּשָּׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ וְתִמַּת שָׁם מֵיָמָּם וְתִקְבְּר שָׁם".

"... מהסמיכות "בזאת יבוא אהרן אל הקודש וכו'" אל מיתת שני בני אהרן, ולמה היה צריך לומר זה הדבר של "בעשור לחודש השביעי" (להלן פסוקים כ"ט-ל"א) ביום שמיני למילואים. למאן דאמר דפרישת כהן גדול ילפינן מסיני [דלמאן דאמר דיליף ממילואים, משום הכי סמך לאגמורי פרישה כדאמר בירושלמי, עיין שם], אמר בירושלמי ריש יומא: מה יום הכיפורים מכפר אף מיתת צדיקים מכפרת. ולמה סמך מיתת מרים לפרה אדומה ללמדך שכשם שאפר פרה מכפרת על ישראל כך מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל. אמר ר' יודן בר ר' שלום: למה סמך הכתוב מיתת אהרן לשיבור הלוחות, ללמדך שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשיבור לוחות.

הביאור: דיום הכיפורים מכפר מצד שהוא עת רצון, והוא ענין סגולי למקום ברוך הוא אשר בו יכפר עוון בני ישראל. כן במיתת צדיקים הוא עת רצון, ורוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נקי וצדיק ומכפר, והוא מצד הסגולה. אך בתנאי שיהיה כמו ביום הכיפורים, דאימת יום הכיפורים מכפר? דוקא כשקראוהו מקרא קודש. הא במבעט ביום הכיפורים, שמבזהו ואינו מחשיבו בלבו, רק כמו כל הימים - אינו מכפר. כן בצדיק, אם מחשיבו ומרוממו - אז מיתתו מכפרת. אבל במבעט בלבו את הצדיק - אז אינו מכפר עליו". (משך חכמה, ויקרא ט"ז א')

ברכותיו של ראש הישיבה התקיימו במלואן

במדבר כ"א ה': "... כִּי אֵין לָחֶם..."

בתקופת מלחמת העולם השנייה, כאשר שרר עוני גדול בכל המדינות, היו ישיבות שלא היה להם לחם לאכול, ותלמידיהן הגיעו ממש עד שערי רעב, פשוטו כמשמעו.

בישיבת 'תורת אמת' בלונדון, בראשות הגר"י שניידר זצ"ל, למדו באותה תקופה מאות תלמידים, והמצב היה איום ונורא. אף מאפיה בלונדון לא היתה מוכנה לספק לחם לישיבה.

והנה, הגיעה שמועה אל ראש הישיבה, שהיה גאון וצדיק מופלא, שבקצה עיר הבירה האנגלית יש מאפיה שבעליה מוכנים לספק שקים של ככרות לחם לישיבה מדי יום ביומו, אבל יש בעיה אחת: למאפיה אין מוביל. הישיבה תצטרך לדאוג לרכב שיביא את השקים.

בחור אחד בישיבה התנדב לבצע את המלאכה הזו, וכיוון שלא היה לו רכב, הלך מדי יום ביומו מרחק גדול מאוד עד לפאתי העיר לונדון והביא את הלחמים לכל בני הישיבה.

יום אחד קרא לו ראש הישיבה ואמר לו: 'בזכות המצוה הגדולה הזו שהינך עושה, הנני מברך שתזכה לעושר רב, עושר שיהיה לו קיום'.

שמו של הבחור היה: משה רייכמן.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 88
גיליון מורחב
חוקת התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

משה יאבד ההשגה שהיה משיג אילו עבר בארץ

במדבר כ' י"ב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יְעֹן לֹא אֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֹן לֹא תְבִיאוּ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִתְּנִי לָהֶם."

"... אל הספק השני אומר: שאם הדבר כמו שאמר החכם אבן עזרא ז"ל שחטא משה בעבור ששב חלק ונאבד ממנו. הדביקות וההשגה בסיבת הכעס, הנה לפי מה שאמרנו בהיתר, הספק הראשון יהיה העונש דומה למרי, וזה, כי בעוברו לארץ יגלו לו סודות יותר נפלאים וגדולים ממה שיגלו לו עד עתה, והוא היה סיבה אל שנאבד ממנו הדביקות בכעסו ללא סיבה גדולה, וה' הענישו מדה כנגד מדה לאבד ההשגה אחרת אשר היה משיג אילו עבר בארץ..."

(דרשות הר"ן, הוצאת מוסד הרב קוק, דרשה חדשה לא נודעה למי עמוד תקפ"ז)

לא תביאו את הקהל אל הארץ, שהיא המקום שאני עתיד לעשות נס במי השילוח

נראה לפרש טעם איך הוא מדה כנגד מדה דבעבור שהכו את הסלע נגזר עליהם שלא יביאו את הקהל אל הארץ. אמנם בהיות שהסלע התחיל להוסיף טיפין ואמרו זהו לאיזה מספיק, כאומרם ז"ל, וכעס משה והכה אותה ויצאו מים רבים, דקשה, ולמה עשה הקב"ה שתחילה יתחיל הסלע בטיפין כדי לתת להם פתחון פה לדבר, שהיה ראוי שמיד שדיבר אל הסלע יצאו מים רבים ולא שדיברו וכעס משה והכה אותה.

אמנם הקב"ה רצה להראות נס בתוך נס שמאותם טיפין יתגבר מהן נחלים שוטפים כדרך הנס שעתידי לעשות בארץ שמי השילוח היה יוצא בשני קרני חגבים ומתגברים ונעשים נחלים, וחזקיה המלך רצה להרחיבם ונתמעטו המים כדאחז"ל, ונמצא רואים שני ניסים: אחד, שבדיבור מוציא הסלע מים, ונס שני, שבטיפין מתגברים ונעשים נחלים, אך כיוון שכעס והכה במטה, נפסק הנס ויצאו מיד מים רבים.

וזהו שאמר הקב"ה "יען לא האמנתם בי להקדישני", כאילו אומר לא האמנתם דהו"ל לומר לא אמנתם, מאי האמנתם, שהוא פועל יוצא לאחרים, לומר גרמתם שלא האמינו שמטיפין יש ביכולתי שיתגברו וימשכו נחלים, לכן, מדה כנגד מדה לא תביאו את הקהל אל הארץ, שהיא המקום שאני עתיד לעשות נס זה במי השילוח, דמטיפין יתגברו נחלים, כיוון שאתם לא האמנתם לישראל בנס זה דמטיפין יעשו נחלים.

(סמוכים לעד, פרשת חוקת)

מדוע לא יביאו משה ואהרן את העם לארץ ישראל כמנהיגים

"... ואחר כך אמר על אשר לא קדשתם, גרמתם לי שלא אתקדש וכו', רצה לומר שהוא נתנית טעם למה שלא הוסיף ימים על ימיהם כדי שיהיו עוד מנהיגים ויביאו את בני ישראל לארץ ישראל, שזה ודאי משום עונש הוא, לכך פירש על אשר גרמתם לי שלא אתקדש וכו', כמו שפירש על אשר מריתם פי, שהוא גם כן טעם לשלא יביאו את הקהל אל הארץ וגו'. ומעתה נתבאר בפירוש שלא היתה מיתת משה ואהרן עונש בחטא מי מריבה אלא העונש היה שלא יביאו את בני ישראל בתורת מנהיגות. ומעתה יהיה פירוש הפסוק בפרשת חוקת (במדבר כ' כ"ד) שאמר יאסף אהרן אל עמיו וגו' על אשר מריתם את פי וגו', האי על אשר מריתם את פי אינו נתנית טעם ליאסף אהרן אל עמיו רק הוא נתנית טעם לכי לא יבוא וגו', למה לא יבוא על אשר מריתם את פי. אבל יאסף אהרן אל עמיו באנפי נפשיה קאי והכי פירושו יאסף אהרן אל עמיו רצה לומר הגיע זמנו הטבעי שיאסף אל עמיו, וכי לא יבוא וגו' הוא דבק עם על אשר מריתם את פי וגו'.

ויראה לי שזהו מדה כנגד מדה ממש, שמפני שהם היו מנהיגיהם ומלמדיהם של ישראל להועיל, מוטל עליהם שילמדום ליראה את ה' יתברך ולקדש שמו יתברך, ועתה שהיו הם הסיבה שימרו ישראל את פי השם ולא קדשו את שמו, מכאן והלאה ראויים הם לעונש זה שהם לא יהיו עוד מנהיגים, ואף על פי שגם גרם זה היה על ידי טעותן ושגגתן כמו שאמרתי גבי עונש המיתה, לא דמי דשאני עונש חילול השם משאר עונשים מכיון שגרמו למרות את פי הש"ת ושלא לקדש את שמו יתברך יביא זה גם כן לידי חילול השם, וכבר אמרו חז"ל (קידושין דף מ.). אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם, כלומר דגבי חילול השם דין השוגג והמזיד דין אחד להם."

(צדה לדך, דברים ל"ב נ"א)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א).

3

בס"ד | גיליון 88
גיליון מורחב
חוקת התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

שכר עוג שנהיה למלך

במדבר כ"א ל"ג: "וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לַמְּלָחָמָה אֲדָרְעִי".

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ט"ז): "זקן עבדו של אברהם והיה עבדו אליעזר, ומהיכן היה עבדו, אלא שכיון שיצא מאור כשדים באו כל גדולי הדור ליתן לו מתנות ולקח נמרוד עבדו אליעזר ונתנו לו עבד עולם, וכשגמל חסד ליצחק הוציאו לחירות ונתן לו הקדוש ברוך הוא שכרו בעולם הזה וקיימו למלך והוא עוג מלך הבשן".

פירוש: עוג (הוא אליעזר) גמל חסד ליצחק ומצא לו אשה ולמדנו שחתן דומה למלך, על כן, מדה כנגד מדה - נהיה הוא בעצמו מלך.

מדה כנגד מדה בדף היומי

הגזירה שתיבעל לטפסר תחילה היתה מדה במדה לחטא לקיחת נשים נכריות בבבל

כתובות דף ג: "אמר רבה, דאמרי: בתולה הנשאת ביום הרביעי, תיבעל להגמון תחלה".

"... ולפי האמור דבחטא נשים נכריות שבבבל היתה המשכת הערלה ובאמצעות זה התגברו היונים, תובן שליטת היונים לגזור גזירות רעות שתיבעל לטפסר תחילה שהיא מדה במדה לחטא לקיחת נשים נכריות בבבל...".

(שם משמואל פרשת מקץ)

לא קידשו שם שמים - לא יזכו לקדש בעתיד

במדבר כ' ב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן יֶעָן לֹא תִקְדְּשׁוּם בִּי לְהַקְדִּישׁוּנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִכֵּן לֹא תְבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם".

"לא תביאו" - אמר הרב הגדול האר"י ז"ל: זהו עונש מדה כנגד מדה. חטאו של משה היה שהכה הסלע פעמיים, ואילו הכהו רק פעם אחת בלבד, כמו שהכה בצור בחורב, לא היה חילול השם כל כך גדול. ועכשיו כשהכהו פעמיים כאילו לא די היה במכה הראשונה, עבר על "אל תוסף על דבריו" (משלי ל' ו') ולא קידש שם שמים. לכן העונש "לא תביאו" ולא יתקדש שם שמים על ידכם בקריעת מי הירדן, ועמידת השמש בחצי השמים, והריגת שלושים ואחד מלכים.

(טל אורות)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה).

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

קץ כנגד קץ

במדבר כ"א ה': "וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאַלְקִים וּבַמִּשֶׁה לְמַה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בְּמִדְבָר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלָחֶם הַקָּלָקָל".

על שאמרו שנפשם "קצה", בא עליהם הנחש להחיש את "קיצם".

(הבה"ח יעקב דיניד נ"י)

כיצד מכפרת מצוות פרה אדומה על חטא העגל

במדבר י"ט ב'-ה': "זאת חַקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְאֹמֶר דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל".

בדברי חז"ל מבואר שפרה אדומה באה לכפר על העגל, והלא "חוקה" היא בלא טעם? אכן האמת היא, שדוקא משום שהמצוה הינה חוק בלא טעם מובן, היא מכפרת על חטא העגל. במסכת קידושין (דף לא.) מספרים חז"ל על אותו נכרי מאשקלון שהיה סוחר באבנים טובות, ופעם ביקשו חכמים לקנות הימנו אבנים לאפוד ולחושן, וסירב להם, משום שהמפתחות היו מונחות מתחת לראש אביו שהיה ישן, ולשנה הבאה קיבל שכרו, כאשר נולדה לו פרה אדומה, וחכמי ישראל שילמו לו בעבורה סכום עתק.

נמצא אפוא שמחיר כל פרה אדומה היה הון עצום, ואף על פי כן לא חסכו בני ישראל מלשלם כל כמה שנתבקשו. לזה נתכוונו חז"ל באמרם, שהפרה באה לכפר על העגל, שכן עצם הדבר הזה שישראל היו מוכנים לשלם הון רב כדי לקיים מצוה שהיא במהותה חוק בלתי ניתן להבנה, מלמד כי אינם מוכנים יותר לסגוד ולתת את הונם עבור עגל הזהב, כי אם לקיום מצות ה' גרידא. וכיון שכך ממילא מתכפר חטא העגל, אשר בדבר זה עצמו שגו בו.

(רבי אהרן בקשט זצ"ל)

לא הזילו דמעות – נמנע מהם המים

במדבר כ' א'-ב': "וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְּבַר צֶן בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֹּשֶׁב הָעָם בְּקָדָשׁ וּתְמַת שָׁם מֵרִים וַתִּקְבְּרָ שָׁם: וְלֹא הָיָה מַיִם לַעֲדָה וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֹהֲרֹן".

לפי שלא הזילו עיניהם דמעות על מיתת מרים נמנע מהם המים, מדה כנגד מדה.

(מנחה בלולה)

התלוננו ללא סיבה - נענשו בנשיכת

הנחש שנושך ללא סיבה

במדבר כ"א ו': "וַיִּשְׁלַח ה' בָּעָם אֶת הַנֶּחֱשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רֹב מִיִּשְׂרָאֵל".

"בחטא זה של טענת עם ישראל על המן, שהיה כפיות טובה, והוא דיבור סרה ותלונה ללא סיבה, ועל כך מדה כנגד מדה, נענשו בנשיכת נחש, שאין יתרון לבעל הלשון, ונושך ללא סיבה...".

(באר החיים עה"ת)

מדוע שלח ה' את הנחשים

כלל ישראל בעטו בטובה שניתנה להם ודיברו כנגד המן שהיו בו הטעמים בהם היו חפצים. והנה הנחש נתקלל בדבר הפוך בתכלית, שאף אם היה אוכל מאכל בכל טעם שהוא, לא היה חש בו כל טעם, אלא רק טעם עפר. וזו מדה כנגד מדה, כיוון שדיברו כנגד טעמו של המן, נענשו בנשיכות הנחש שאינו חש כלל טעם באוכל.

(מושב זקנים)

שלח להם הקב"ה מדה כנגד מדה: הם התאונו "אין לחם" – ונענשו בנחשים שנאמר בהם (ישעיה ס"ה כ"ה): "ונחש עפר לחמו". הם התאונו באומרם "אין מים" – ונענשו בשרפים, ואין מים לכבות את האש.

(מגלה עמוקות)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

הנחש שהוציא דיבה נפרע ממוציאי דיבת המן

בכתב יד המיוחס לר' משה מגיד זצ"ל, מתלמידי הגר"א איתא דלכן נענשו בנחשים, משום שהתאוננו על המן שהוא קלוקל לפי שהוא מכניס ואינו מוציא [עיין רש"י]. והנה איתא בגיטין (דף נו:): אמר הקב"ה, בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, ואמאי קרי ליה בריה קלה, דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה, דהיינו שהוא מכניס ואינו מוציא. ואיתא בשבת (דף עז:): לא ברא דבר אחד לבטלה וכו', ויתוש הוא רפואה לנחש, סממית לעקרב.

וכיון שחטאם היה בזה שדיברו על המן שהוא מכניס ואינו מוציא, נענשו בנחשים שרפואתן הוא במכניס ואינו מוציא. ולפי זה נראה דמזה למדו בגמ' שהטענה שלהם היתה שהמן מכניס ואינו מוציא, שאמרו לחם הקלקל "קל" "קל", והיינו לרמז שהוא כמו בריה "קלה" שמכניס ואינו מוציא.

(כרם חמד)

מפני מה נענשו בעונש זה בדווקא. אלא היה בעונש זה מדה כנגד מדה. כשהתאוננו על המן קראו לו "לחם הקלוקל" ופירש רש"י: לפי שהמן נבלע באברים קראוהו "קלוקל", אמרו, עתיד שיתפח במעינו, כלום יש לילוד אשה שמכניס ואינו מוציא (פסוק ה').

ואמנם, מצינו בטבע בריה שמכניסה ואינה מוציאה, והוא ה"יתוש", כמו שאמרו חז"ל (גיטין דף נו:): שעל כן נקרא ה"יתוש" "בריה קלה" דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה.

אם כן, כשהם אמרו "כלום יש שמכניס ואינו מוציא", עשו עצמם כאילו אינם יודעים שישנה בריאה כזו והוא היתוש. לכן הביא עליהם נחשים, אשר הרפואה לנשיכתם היא היתוש, או אז כבר יזכרו שיש כזו בריאה בעולם...

(בינת יששכר)

על שדיברו על המן שהוא מכניס ואינו מוציא, נענשו בנחשים שרפואתן הוא במכניס ואינו מוציא

במדבר כ"א ה'ח': "וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאַלְקִים וּבַמְּשֶׁה לְמַה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לָמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנִפְשָׁנוּ קָצָה בַלָּחֶם הַקָּלֶקֶל: וַיִּשְׁלַח ה' בְּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֵּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל: וַיָּבֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי דִבְרָנוּ בַּה' וּבְךָ הַתְּפַלֵּל אֵל ה' וַיִּסַּר מַעֲלֵינוּ אֶת הַנְּחָשׁ וַיִּתְּפַלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם: וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שֵׁרֶף וְשִׂים אֹתוֹ עַל גֶּס וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּף וַיִּרְאֶה אֹתוֹ וְחָי".

וינשכו את העם: "יבוא נחש שלקה על הוצאת דיבה, ויפרע ממוציאי דיבה. יבוא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד, ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים".

(רש"י)

הנחשים: "לפי שעשו מעשה נחש שהוציאו לשון הרע על המן".

(בעל הטורים)

חטא במים – על כן לא נזכר בשירה על המים

במדבר כ"א י"ז: "אֲזַיִשִׁיר וַיִּשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֶרֶץ עֵינֵי לֶה".

"אז ישיר ישראל מפני מה לא נזכר משה שם? מפני שנענש ע"י המים".

(במדבר רבה י"ט כ"ו)

לרפואה שלמה: **בן ציון בן חיה ★ לעילוי נשמת: מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל**
להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים **054-251-0336** קו אמריקאי: **646-340-5403**
דוא"ל **ap@torah24-7.com** אתר **https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/**